

TURISTICKÁ CESTA VALDENSKÉ A ČESKÉ REFORMACE

Připravilo
občanské sdružení Veritas
a
Českobratrská církev Evangelická
v Telči a ve Velké Lhotě u Dačic

V kraji na rozhraní „České Kanady“ na jihu Českomoravské vrchoviny („Vysočiny“) se setkáváme s výraznými stopami dějů, které podstatně ovlivnily historii Evropy. Uprostřed přírodních krás a osvěžujícího prostředí se proto může turista setkat i s podnětným odkazem minulosti pro přítomnost a budoucnost.

Turistická cesta spojuje jednotlivá místa se zvláště významnými údaji o historické skutečnosti, kterou je třeba přehledně připomenout.

Především je nutné upozornit, že pojem „česká reformace“ není v žádném případě označení nacionální, ale charakterizuje typ reformace, stejně jako pojem „německá reformace“ (**luterská**) či „švýcarská reformace“ (**kalvínská**).

Všechna reformační hnutí spojuje orientace na Bibli (včetně její přístupnosti všem ve srozumitelném překladu do mateřského jazyka) a současně zdůraznění bezprostředního vztahu člověka k Bohu, což v důsledku znamená odmítnutí zprostředkovatelské funkce církevní instituce.

Česká reformace navazuje zpočátku neuvědoměle, ale záhy už zcela vědomě na starší reformaci valdenskou. Ta vznikla z nemožnosti uplatnit ve středověké církvi výše uvedené důrazy, a to na počátku 13. století v jižní Francii a severní Itálii. Pronásledování ji odtud vyhnalo zejména do Alp na území dnešního Švýcarska a Rakouska. Když i tam byla existence valdenských ohrožena, osídlila jejich část Jindřichohradecko a kolonizovala zalesněné území při česko-moravské hranici. Historické zprávy o valdenských se dochovaly na základě rozsáhlého vyšetřování inkvizičního soudu, konaného v souvislosti s první křížovou výpravou proti kacířům ve střední Evropě pod vedením Oldřicha z Hradce r. 1340. Tyto doklady doplňují četné připomínky v lidovém povědomí (např. vyprávění o údajném hrobě Petra Valda ve Valtínově).

Česká reformace přinášela už od počátku 15. století řadu podnes aktuálních podnětů. M. Jan Hus zdůraznil osobní odpovědnost v poznávání a bránění pravdy, husité vyjádřili svůj program ve Čtyřech pražských článkách (vyjádřeno stručně současným jazykem: požadavek svobody slova, vzájemná rovnost vzhledem k podstatnému smyslu lidství znázorněná symbolem kalicha pro všechny, odmítnutí mocenského prosazování ideologie i dvojího metru při posuzování trestné činnosti). Husitský král Jiří z Poděbrad jako první promýšlel organizovanou vzájemnost evropských států, Petr Chelčický ovlivnil vznik významné větve české reformace, jednoty bratrské, která dala českému národu mj. Kralickou bibli, překlad, jehož jazyk se stal základem spisovné češtiny. Zejména však nelze opomenout snahu o zajištění svobody svědomí uznáním skutečnosti, že i člověk odlišného smýšlení má právo na existenci a má být respektován. Tato zásada se od prvních krůčků v 15. stol. rozvíjela a stala se zákonem v r. 1609; jde o první zajištění jednoho z nejdůležitějších lidských práv v Evropě, a to dokonce i pro tehdy jinak bezprávné poddané.

Události třicetileté války tvrdě přerušily nadějný vývoj a lidé hlásící se k české reformaci museli buď emigrovat nebo zapřít své svědomí a přijmout vládnoucí ideologii. Postup proti těm, kteří zůstali věrni svému přesvědčení, byl velmi nekompromisní a v první polovině 18. století byly vydány prakticky likvidační zákony císaře Karla VI. Zdálo se, že není možné přežít. Byl to ovšem klam. Vytvářelo se naopak stále uvědomělejší skryté společenství české reformace, které podstatně přispělo k vydání tolerančního patentu císaře Josefa II. v r. 1781. Potom již nešlo o ohrožení života, i když až do poloviny 19. století tu bylo mnoho svazujících omezení a potomci české reformace zůstali uměle rozdělení do dvou protestantských církví (reformovaná - helvetská a luterská) až do vzniku samostatné Československé republiky v r. 1918. Na odkaz české reformace mohou dnes navazovat nejen křesťanské církve, které s ní souvisejí nebo si jí váží, ale všichni lidé dobré vůle, jimž výše uvedené podněty české historie nejsou cizí.

1 BEDNÁREC

- středisko německých valdenských v 1. pol. 14.stol. Valdenští zde byli všichni obyvatelé kromě rychtáře, lazebníka a obecního pastýře. V jejich domech se pravidelně několikrát do roka konala shromáždění za účasti pravidelně přicházejících kazatelů. V r. 1377 se objevili tři německy hovořící muži z Bednárece, zřejmě potomci valdenských, likvidovaných křížovou výpravou r. 1340, na Kozím Hrádku u Tábora.

2 BEDNÁREČEK

- stejně jako Bednárec domov valdenských a později jednoty bratrské. V domě čp. 13 se ještě v 19. stol. užívalo názvu „po domě“: U Pikhartů. Z Bednárečku šla přímá cesta „kolem buku“ do Nové (Německé) Olešné.

3 ČESKÁ OLEŠNÁ

- obec byla ještě r. 1659 věrná české reformaci a její vrchnost, pan Adam Ostrovský ze Skalky, byl nazýván velmi zatvrzelým kacířem.

4 NOVÁ (NĚMECKÁ) OLEŠNÁ

- sídlo sboru jednoty bratrské v 16. stol. Sborový dům (modlitebna) byl v domě čp. 23, který se ještě v 19. stol. nazýval „U Zborníků“ a byl původně uvnitř vyší, snížení se dosáhlo navezením země na podlahu. V obci byl i bratrský hřbitov, v r. 1929 parkově upravený.

5 KUNŽAK

- kdysi významné místo na dopravní a poštovní spojnici Prahy a Vídně. R. 1736 zde byl zatčen tajný kazatel („husitský ministellus“) Jindřich Lainik a spolu s ním manželé Kryznaovi. Jižně od Kunžaku je hrad Landštejn, na rozmezí historické hranice Čech, Moravy a Dolních Rakous. V jeho sklepeních (zachovala se i hladomorna) byli stejně jako v Jindřichově Hradci vězněni valdenští z Bednárece a okolí po r. 1340.

6 VALTÍNOV

- obec významných valdenských tradic (pověst o hrobu Petra Valda) a historie české reformace (sborový dům jednoty bratrské z 16. stol., středisko skrytého společenství české reformace v 17. a 18. stol.). Valtínov spojovala s Heřmančí tzv. valdenská cesta, kterou se ještě ve 20. stol. chodívalo z Valtínova na bohoslužby ve Velké Lhotě. Současná turistická trasa je (v mezích možností) rekonstrukcí této historické cesty spojující symbolicky dva historické vývojové články dějin reformace.

7 HEŘMANEČ

- v této obci sídlil ještě v r. 1671 tajný kazatel tesař Jiří, nazývaný ve Zpovědních seznamech „minister satanae“ (služebník ďáblův). Poslední z „kacířů“ byl Šimon Pecha, který vytrval nejprve s manželkou, a potom sám jako vdovec až do r. 1689.

8 KLEPÁKUV MLÝN

- bylo to velké předtoleranční středisko skryté církve české reformace. Zprostředkovalo styky s tuzemskem i cizinou. Byly tu zachovány vzácné knihy.

9 BRANDLÍN

- bývalá evangelická škola se zachovala v obci, pro níž bylo typické písmáctví a láska ke knihám. Po 150 letech pronásledování zde žilo více než 90 % evangelíků. Matěj Kudrna - Plachý vyjádřil už v r. 1782 naději, že se křesťané jednou spojí, ale v současné době je třeba uchovat vlastní identitu.

10 RADLICE

- rodina Koubova ze statku čp. 7 v další z obcí, které zůstaly prakticky úplně evangelické, je příkladem života předtoleranční skryté církve české reformace. Matka Voršila umírá měsíc po propuštění z nucených prací, syn se stává členem prvního staršovstva velkolhoteckého sboru a vnuk prvním evangelickým učitelem z vlastních řad. Podružská rodina tvořila s hospodáři jeden celek.

Cestou k Volřířovu lze pozorovat skupinu stromů ve stráni, kde stával kostelík sv. Ducha u Šachu, postavený v r. 1609 po Majestátu Rudolfovu. Po Bílé Hoře byl konfiskován, po tolerančním patentu nebyl vrácen původním vlastníkům a postupně se rozpadl.

11 ŠACH

- také v této obci bylo obyvatelstvo ještě v době tolerančního patentu více než z 90% evangelické. Statečná dívka Alžběta Jamová, vnučka Pavla Jamy umučeného pro víru v r. 1763, dodala nakonec odvalu celé rodině, aby se přihlásila po tolerančním patentu ke svému přesvědčení. Uprostřed vsi vlevo, stával domek čp. 22, který již neexistuje. Bylo to jedno ze středisek skryté církve. Tam se manželům Josefovi a Marianně Příbylovým narodila dcera Voršila (později provdaná Koubová z Radlic). Vlevo nad autobusovou zastávkou byla původní cesta (dnes přerušená), která vedla ke kostelíku sv. Ducha. Ve statku čp. 9 (poslední vpravo) žila před svou mučednickou smrtí (dle ústního podání byla přinucena vypít kolomaz) Marianna Macků.

12 VELKÁ LHOTA

- uměle rozdělená církev české reformace měla ve Velké Lhotě, čtvrté z prakticky úplně evangelických obcí, nejen dva kostely, ale také dvě oddělené části hřbitova (pod cestou luterskou, nad cestou reformovanou).

Původní cesta k modlitebně vedla podle tolerančních předpisů zezadu, tedy z tzv. humen. Poslední část této přerušené cesty se zachovala proti bočnímu vchodu do tzv. dolního kostela. Ten je dnes součástí Evangelického tolerančního areálu, kterým prochází informační cesta. V druhém kostele, tzv. horním, je expozice „Česká reformace v evropském kontextu“.

13 POLDOVKA

- osada založená rozparcelováním vrchnostenského dvora hraběte Leopolda I. Podstatského na konci 18. století a osídlená vesměs evangelíky z okolí.

14 SUMRAKOV

- ve stodole chalupy čp. 27 byly opisovány knihy nebo jejich části, o které skryté společenství české reformace přišlo konfiskacemi. V toleranční době se v tomto stavení přihlásila ke své víře rodina Pavlíkova.

15 STUDENÁ

- zdejší fara byla znovu obsazena až v r. 1715. V okolí byla řada menších statků, jejichž majitelé zůstávali věrni svému přesvědčení. Přes Studenou chodíval původní cestou z velikonočního putování na Slovensko a zpět do Zahrádek i sedlák Hřava z čp. 23, který byl proto ubit a zahrabán na svém pozemku; jeho kosti byly objeveny a pohřbeny dodatečně na evangelickém hřbitově v Zahrádkách.

16 ZAHRÁDKY

- věrné a vytrvalé shromáždění několika rodin tajných evangelíků v 17. a 18. stol. Zprávu o tolerančním patentu, veřejně ve většině krajů Čech a Moravy nevyhlášenou, přinesl evangelík Matěj Kolman z pražského vězení, odkud byl propuštěn. Jiní evangelíci, Brchaňové, došli ještě v zimě pro výtisk tolerančního patentu až do Recy za Bratislavou. Zprávu dále rozšířili a pomohli tak ke vzniku čtyř tolerančních sborů. Na hřbitově je památník mučedníka Hřavy.

17 DOUBRAVA

- mlýn, kde se konala shromáždění skrytého společenství české reformace.

18 JIHLÁVKA

- obec atypická vývojem, dlouho zde byla řada svobodných dvorů. Roztroušené osídlení poskytovalo specifické možnosti shromažďování.

19 BOR

- rybník, u něhož došlo v r. 1423 k přepadení husitského oddílu spojenci Menharta z Hradce, při němž zahynulo asi 300 husitů. Na hrázi rybníka, který se nazývá také Krvavec, byl postaven památník.

20 HORNÍ DUBENKY

- středisko tajných evangelíků v 17. a 18. stol. Toleranční sbor vznikl r. 1783. Původně byli evangelíci přičleněni k Velké Lhotě, pro velkou vzdálenost jim však byl po dlouhém vyjednávání povolen sbor vlastní. Postavena toleranční modlitebna a hřbitov; obojí bylo zbudováno na pozemku Josefa Drápala z čp. 14. Tento muž náležel k oporám skryté církve české reformace.

21 STUDÁNKA PÁNĚ

- symbol shromáždění skryté církve v době pronásledování. Na místě informační tabulka Českých lesů.

Průvodce turistickou cestou

Trasa využívá, pokud lze, současného značení turistických cest, případně cyklotras. V úsecích, kde taková možnost není, je spojení vyznačeno na plánu a upřesněno v komentáři (výhledově se počítá pro usnadnění orientace v těchto úsecích s jednotnou formou značení přímo v terénu). Historická spojení jednotlivých míst nelze bohužel v současné době již rekonstruovat pro množství změn v katastrech obcí; vždy se však volí varianta nejbližší nebo alespoň blízká původní skutečnosti.

Komentář k cestě

Úsek:

- Bednárec-Bednářeček: Od železniční zastávky pro silnici.
- Bednářeček-Česká Olešná: V Bednářečku odbočit vpravo po asfaltové cestě, dojít až na náves v Č.Olešné (před obcí neodbočovat vpravo!).
- Česká Olešná –Nová Olešná: V obci vpravo po cyklotrase kolem zámečku.
- Nová Olešná –Kunžak: Pokračovat cyklotrasou až ke žluté značce do Vlčice, odtud cyklotrasou přes Střížovice do Kunžaku.
- Kunžak – Valtínov: Projít městečkem po červené značce, odbočit doleva na cyklotrasu a vzápětí odbočit doprava. V místě, kde opět narazíme na červenou značku, odbočit doleva, pak po červené kolem rybníka Zvůle až k Terezínu, odtud po zelené k Valtínovu, ve Valtínově dojít k evangelickému kostelu (směr Dačice).
- Valtínov – Heřmaneč: Projít Valtínovem směr Kunžak po zelené značce, při východu z obce odbočit doprava (cestou mimo značku, kterou necháme vlevo). Na kraji lesa odbočit pěšinou vlevo, pokud nedojdeme k lesní silnici. Na tomto místě znovu odbočit vlevo a pokračovat po silnici až k místu, kde narazíme na jinou, příčně položenou silnici. Ve stejném směru pokračovat lesní cestou, nevšímat si prvních tří odboček vpravo a teprve čtvrtou sestoupit do údolí Pstruhového potoka. Ve vidlici cest odbočit vlevo, potom vpravo přejít potok a pokračovat dál až do Heřmanče.
- Heřmaneč – Brandlín: Projdeme návsi obce směrem na Radlice a hned za obcí odbočíme vlevo asfaltovou cestou ke Klepákovu mlýnu. Tam narazíme na modrou značku, po ní jdeme do Brandlína.
- Brandlín – Radlice: Z návsi před obchodem odbočit vpravo do lesa na kopci, minout dvě odbočky doleva a jednu doprava a pokračovat až na náves v Radlicích.
- Radlice – Šach: Z návsi po silnici směrem k Volfířovu, před Volfířovem odbočit v ostrém úhlu vlevo silnicí k Řečici a pokračovat až k místu, kde odbočuje opět vlevo stará cesta z Volfířova do Šachu. Pokračovat touto cestou až do obce.
- Šach – Velká Lhota: Po projití obcí a případném exkursu směrem k pozůstatku kostelíka sv. Ducha pokračovat po silnici až k rozcestí, kde se dáme vlevo, jako bychom se vraceli do Radlic. U bývalé cihelny odbočíme vpravo podél potoka, až narazíme na polní cestu, která nás dovede ke hřbitovu na horním konci Velké Lhoty. Procházíme obcí až k dětskému hřišti, za ním

- odbočíme vpravo, zahneme vlevo kolem hostince a dojdeme k Evangelickému tolerančnímu areálu.
- Velká Lhota – Poldovka: Z Velké Lhoty odcházíme nejprve směrem na Studenou, ještě v obci však odbočíme silnicí vpravo po modré značce na Poldovku.
- Poldovka – Sumrakov: Po modré značce až na Hradisko, odtud po zelené značce do Sumrakova, kde narazíme na kolnu domu čp. 27 hned při vstupu do obce vlevo.
- Sumrakov – Studená: Na návsi v Sumrakově opustíme značku a odbočíme vlevo silnicí do Skrýchova, kde ve středu obce znovu odbočíme vpravo do Studené. Projdeme středem městečka, odbočíme vlevo na autobusové nádraží a projdeme jím. Na konci ulice odbočíme doprava a před vyústěním ulice na silnici odbočíme asfaltovou cestou doleva (asfaltová cesta se mění později v polní).
- Studená – Zahrádky: Pokračovat původní cestou až k místu, kde se znovu objevuje modrá značka (nevšímat si v lese dvou odboček vlevo a jedné vpravo). Po modré dojít k hrázi rybníka, tam ji opustit a po silnici projít obcí Zahrádky až k evangelickému kostelu (na konci obce ve směru Panské Dubenky).
- Zahrádky – Doubrava. Pokračovat po silnici v naznačeném směru.
- Doubrava – Jihlávka: Dále po silnici až do Kaliště, za obcí odbočit vlevo směrem na Počátky, před lesem odbočit doprava po zpevněné cestě do Jihlávky.
- Jihlávka – Bor: V obci se napojíme na červenou značku.
- Bor – Horní Dubenky: Pokračujeme stále po červené značce.
- Horní Dubenky – Studánka Páně: Červená značka nás dovede až ke křižovatce cest a značek v lesích. Odbočíme vpravo na žlutou značku, která nás dovede až ke Studánce Páně.

Poznámka:

Od Studánky Páně je možno pokračovat po zelené, a pak červené značce do Řásné, kam dojíždí autobus.

V roce 2005 připravilo občanské sdružení Veritas a Českobratrská církev Evangelická v Telči a ve Velké Lhotě u Dačic